ձարված չեն։ Գերմանական լրագիրների տեղեկութիւնների համեմատ Բուլգարիայի ներքին դրութիւնը չափազանց վատ է։

ՖՐԱՆՍԻԱ

Պատգամաւորների շրջաններում մեծ անհանգստութիւն է տիրում Տունիսի գործերի դրութեան պատճառով։ Պատգամաւորներից շատերը պահանջում են, որ լաւ քննվեն Տունիսի դժուարութիւնների պատճառները, որովհետև պաշտօնական տեղեկութիւնները չափազանց անորոշ են։ Միւս պատգամաւորները մտադիր են մի գրութիւն ներկայացնել հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով պատգամաւորների ժողովի բացումը շտապեցնել։

Պատերազմական մինիստր Ֆարրի շրջաբերականը 1876 թուին հաւաքված զինուորներին հրացանի տակ պահելու և Աֆրիկայում գործող զօրքերի պակասորդը նրանցով լրացնելու մասին՝ մեծ աղմուկ պատճառեց, որովհետև մինիստրութիւնը շատ անգամ յայտնել էր, թէ զօրախաղերից յետոյ այդ զինուորները կարձակվեն։ Այդ առիթով մինիստրների խորհուրդ կայացաւ, որի ժամանակ Ֆարրին պախարակեցին այդ կարգադրութեան համար, որ անպատեհութիւն է բերում կառավարութեանը։ Ֆարր պատասխանել է, որ իր կարգադրութիւնը չէ կարող փոխել։ Նրան առաջարկել են միւս անգամ այդպիսի կարգադրութիւն չանել առանց միւս մինիստրների համաձայնութեան։ Այնուհետև Բուստան ներկայացրեց խորհուրդին իր հաշիւը Տունիսի գործերի դրութեան մասին։ Նա ասաց, որ ամեն բան լաւ կը լինէր, եթէ նրա խորհուրդներին հետևէին և անդադար չը փոփոխէին պատերազմական գործողութիւնների նախագիծները։ Նրա պահանջը Տունիսը ֆրանսիական զօրքերով գրաւելու մասին չը կատարվեցաւ։ Այժմ անհրաժեշտ է 25,000 զօրք ուղարկել հիւսիսային Աֆրիկա։ Հինգ շաբաթվայ մէջ ամեն բան վերջացած կը լինի, եթէ Ֆրանսիացիք անյապաղ կարշաւեն Կայրուան քաղաքի վրա։ Մինիստրների խորհուրդը պատուիրեց Բուստանին անյապաղ Տունիս վերադառնալ և մի քանի վճիռներ կայացրեց, որոնք գաղտնի են պահվում։

Տունիսը նուաճելու համար պէտք եղած պատերազմական ծախսերը 150 միլիոն ֆրանկի են հասնում։ Բուստան բացարձակ յայտնում է, որ Տունիսի արշաւանքը առևտրական նպատակներ ունէր, ինչպէս Անգլիան պատերազմում է առևտրական նոր կենտրոններ ունենալու համար։

Փարիզի մէջ ամենքը համոզված են, որ Տունիսի ապստամբութիւնը նուաճելու համար գոնեա 100,000 զօրք է հարկաւոր։ Մինչև այդքան զօրքեր կուղարկվին, Տունիսի մէջ եղած զինուորները հազիւ կարողանում են հսկել, որ մայրաքաղաքը ջուր ունենայ, որովհետև արաբները ջրանցքները և աղբիւրները փչացրել են։ Կայրուան քաղաքը պաշտպանելու համար ամեն տեղից արաբական ցեղեր են հաւաքվում, որովհետև ժողովրդական համոզման համեմատ այդ քաղաքի ջրհորը յարաբերութիւն ունի Մեկկայի սրբական ջրհորի հետ։ Արաբները յամառութեամբ կը պաշտպանեն այդ քաղաքը, հետևապէս Ֆրանսիացիների արշաւանքը այդ քաղաքի վրա բաւական նշանաւոր գործ կը լինի։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 10 սեպտեմբերի

Երևի լսած էք պ. Յովսէփ Գավաֆեանի անունը. սա նա է, որը մի տարի առաջ արտօնութիւն ստացաւ Թիւրքաց տէրութիւնից Վանի լճի վրա փոքրիկ շոգենաւեր թանացնելու համար լճի շրջակայ գիւղերի և փոքրիկ քաղաքների հաղորդակցութիւնները հեշտացնելու և միմեանց հետ կապելու նպատակով։ Բայց վրահասաւ սովը, Իբրադուլլահի արշաւանքը, հայոց խնդրի ճգնաժամը և պ. Գավաֆեանի գործը մնաց յետաձգութեան մէջ։

Վաղուց արդէն մտադիր էի այցելել այդ պարոնի իրան ձեռքով կառուցած նաւաշինութեան գործարանը և շոգեշարժ աղօրիքները Բոսֆորի ափում. վերջապէս ներկայացաւ պատեհ առիթ. յիշեալ պարոնի ազգական և Միացեալ ընկերութեան ատենադպիր պ. Յովհաննէս Արշակունի սիրալիր գտնվեցաւ առաջարկել անցեալ օր իր ընկերակցութիւնը Գավաֆեանի գործարանները այցելելու համար։ Նաւակ նստելով սլացանք Բոսֆորի վրայով դէպի Խաս-քէօյի և Ոսկեղջիւրի նեղուցը. կէս ճանապարհին կանգնեցինք մի յաղթանդամ և առոյգ մարդու մօտ, որը ափում կանգնած բարևեց մտերմաբար իմ ընկերիս։ Նաւակը մօտեցաւ նորան. դա ինքը պ. Գավաֆեանն էր իր գործարանի մէջ։

Մօտ մի ժամ շրջելուց և ամեն ինչ տեսնելուց յետ, բնական կերպով հարցրի պ. Արշակունիից գլխաւոր մեքենայագէտի մասին, որը չէր երևում գործարանի մէջ. ինձ ասեցին, որ մեքենայագէտը ինքը գործարանատէրն է. կարող էք երևակայել զարմանքս, երբ առաջիս կանգնած էր մի մարդ, որը բացի հայերէնից և թիւրքերէնից ուրիշ ոչ մի լեզու չը գիտէր և մի քանի անգլիացի գործաւորների հետ միայն թարգմանի միջոցով էր խօսում։ Բնական է, որ չը կարողացայ մի բան հասկանալ, բայց պ. Արշակունին ժպիտով նկատեց գլխի պանտոմիմով. «Կը զարմանաս, այո, յիրաւի զարմանալի է, բայց յետոյ կը պատմեմ»

Ամեն ինչ տեսնելուց յետ մակոյկ նստած գնացինք քիչ հեռու, ուր գործաւորները մրջիւնի պէս աշխատում էին մի մեծ նաւի կառուցման վրա. գործը դեռ բոլորովին նոր էր սկսված և նաւի միայն կմախքն էր սարքած. գործաւորների վրա կանգնած էր, ինչպէս մասնագէտ պ. Գավաֆեանին նմանող մի յաղթանդամ և քաջառողջ երիտասարդ. իսկոյն գուշակեցի, որ կամ Գավաֆեանի եղբայրը պիտի լինի կամ որդին. յայտնվեց վերջինը. վերջապէս մօտ երեք ժամ այցելութիւն անելուց և ամեն ինչ տեսնելուց յետ, նստեցինք նաւակ տուն վերադառնալու համար։

«Հաւանեցի՞ք» եղաւ սիրելի ընկերիս հարցմունքը։—Անտարակոյս շատ հաճելի էր տեսնել Կ. Պօլսի մէջ միակ մի այսպիսի մասնաւոր գործարան, որի տէրը հայ է. բայց, ասեցէք խնդրեմ, ինչու բացի ստորակարգ մշակներից չը տեսանք ոչ մաշինիստ և ոչ ինժիներ։—Ամեն բան ինքն է և իր որդին, ասեց ընկերս և սկսեց պատմել՝ ինչպէս այդ հանճարեղ մարդը միանգամայն գործնական կերպով և ինքն իրան այնչափ յառաջացել է մեքենայագիտութեան և նաւաշինութեան մէջ, որ սկսելով հասարակ ջրաղացաշինութիւնից նա հասել է հիմայ այնտեղ, որ տարուայ ընթացքում երեք-չորս շոգեշարժ նաւեր կը կառուցանէ և կը ծախէ նոյն իրանց եւրոպական ընկերութիւններին։ Ես տեսայ նորա մօտ և ռուսաց դեսպանատան համար շինվող և նոր սկսած մի փոքրիկ շոգենաւ։ Պ. Արշակունին մէկ մէկ յիշեց այն նաւերի անուններին, որոնք նախապատիւ են համարել պ. Գավաֆեանին նաւ շինել տալ և նորանից առնել, քան թէ բերել տալ Անգլիայից։ Այս ամենի վարձատրութիւնը, ի հարկէ բացի մեծաքանակ աշխատանքից պ. Գավաֆեան ունէ և այն վարձատրութիւն, որ իր վաճառելի բոլոր նաւերը և նաւակները նա պիտի անպատճառ կնքէ, վասնորոյ Արշակունին մատնցոյց ինձ Բոսֆորի վրա ճեմվող մի երկու նաւակներին, որոնցից մէկի անունը «Արաքս» էր, միւսինը «Արարատ»։

Այդ ամենը տեսնելուց յետ ակամայից թառանչ քաշեցի, զայրոյթով միտ բերելով թէ՝ որչափ անարդար են դէպի հայերը շատ անմիտ օտարներ, որոնք արհամարհելով հայի երկրագործական, զինուորական և արուեստասիրական հակումները և ձիրքը, մի քանի անպիտան վաճառականներին պատահելով անդառնալի կերպով գաղափար են կազմում թէ հայոց ազգը միայն չ ա ր չ ի ն ե ր ի ց է բաղկացած։ Որչափ վնասակար է և ծանր մեր ազգի համար մի այսպէս յամառ աննպաստ կարծիք թէկուզ հէնց բթամիտների և վատերի կողմից. հայ երիտասարդութեան պարտքն է այս նախապաշարմունքը կոտրել օտարների մէջ, փառք Աստուծոյ, մենք ունենք այժմ մեր սեփական օրգանը Եւրոպայի մէջ...

Աւելորդ չեմ համարում հետևեալ հետաքրքիր բանը պատմել, որ կարդացի պ. Յարութիւն Թէչկէկեանի Հալէբից ստացած մի նամակի մէջ. Հալէբցի մի հայ կօշկակար լսելով լրագիրներից մի հարուստ լորդի նշանակած պրէմիայի համար, ով կը շինէ մի ջուխտ բոտֆորտ, բայց առանց մի հատ ասեղակարի, նամակ է գրում նորան թէ ինքը կը պատրաստէ այդ. ինչպէս տեսնում էք տարօրինակ անգլիացու առաջարկած բանը միանգամայն մի հանելուկ է, որը յանձն է առնում սակայն հայ կօշկակարը լուծել։ Եւ ինչ էք կարծում. կարող էք գուշակել թէ ինչ միջոցի է դիմում հնարամիտ հայ արհեստաւորը. մի քանի ոսկիով նա գնում է Հալէբում մի փոքրիկ ուղտի ձագ. մորթում է նորան, ծախում միսը և կաշին, իսկ չորս ոտերը կտրում մինչև ծունկերը առանց կաշիին դիպչելու։ Յետոյ ամենայն զգուշութեամբ հանում է ոտերից յետ ծալելով կաշին և ստանում է այդպիսով երկու ջուխտ անկար բոտֆորտացու դեռ վերջնականապէս չը պատրաստած։ Գիտէք որ ուղտի ոտի թաթերը այնչափ փափուկ են լինում, որչափ կօշիկի տակ. կօշկակարն էլ այդպէս է յարմարացնում. ջրի մէջ կակղացնելով, յետոյ չորացնելով, ձգձգելով ու փայտով թակելով մի ամսվայ մէջ այնտեղ է հասցնում իր գործը, որ ստացվում է բոլորովին եւրոպական ձևի երկու ջուխտ ներկած կրունկաւոր և բնեռած բոտֆորտներ, որի համար ստանում է իր երեք հարիւր ֆունտ ստերլինգ պրէմիան և կօշկակարութիւնը դէն գցած, հիմայ սկսել է վաճառականութեամբ պարապվել։ Ասում են որ իր պատրաստած կօշիկների մէկ ջուխտը ուղարկելով ում հարկն է, միւս ջուխտը պահում է իր մօտ, որ միշտ տեսնէ նորան ու յիշէ ինչպէս սկիզբ իր բաղդաւորութեան։ Ինչպէս տեսնում էք բանը շատ հեշտ կատարելի է եղել, սակայն նմանելով այն հեշտութեան, որով Կօլոմբոսը կանգնացրել է ձուն գլխի վրա Ամերիկայի գիւտի հեշտութեան վրա ծիծաղողի հետ վիճելիս։ Ահա այսպէս է և պ. Գավաֆեանի ձիրքը արուեստագիտութեան մէջ. այսպէս է և հայ ազգի մէջ դեռ չը մարված արուեստի և արհեստի շնորքը, որի վրա սակայն ոչ ոք չէ ուզում մտածել, այլ նաև ծիծաղում են, երբ յամառութեամբ ասում են նոցա թէ՝ հայ ազգը փրկողը եղել է երկրագործի և արհեստաւորի տոկունութիւնը, այլ ոչ ուրիշ բան, նաև կ ր օ ն ը։ Մտածում են արդեօք կովկասի հայերը իրանց ուսումնարաններին արուեստագիտական ուղղութիւն տալու վրա. Տէր մի արասցէ. Կովկասի հայերին հարկաւոր է, որ նոցա որդիքը կօկարդ ունենան ճակատին և չինօվնիկ լինեն, ինչպէս որ Կ. Պօլսի հայերն էլ ձգտում են միայն նորան, որ իրանց որդիքը գէթ կարողանան ճառեր խօսել և որչափ կարելի է շատ իմանան եւրոպական վիպասանների անուններ. լաւ յառաջադիմութեան նշան է. Աստուած չար աչքից պահէ...

Այս վայրկենիս ցոյց տուեցին ինձ սեպտեմբեր ամսվայ «փարոսը» որի մէջ ենթադրութիւն էր արած թէ Մ շ ա կ ի խմբագրութիւնը չէ ընդունում իր Կ. Պօլսի թղթակցից դիտողութիւններ ի նպաստ «փարոսի»։ Հետաքրքիր է իմանալ որ տեղից է վեր առել այսպիսի մի բան։

Գրիգոր Նիկողոսեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Times» լրագրին Ժընէվից հեռագրում են, սեպտեմբերի 22-ին, որ մի քանի օր առաջ լուր տարածվեցաւ, թէ Մօնտէ-Բրէում, Լօզանոյի մօտ, կալանաւորեցին մի քանի իտալացիներին, որոնց թւում և պ. Կաֆֆիէրօին։ Սկզբից կալանաւորելու պատճառը ծածկում էին, բայց այժմ յայտնվում է, որ կալանաւորվածներին կասկածում են Իտալիայի թագաւորի կեանքի դէմ դաւադրութեան մէջ։ Կաֆֆիէրօ և իր քարտուղարը դեռ ևս բանտարկված են, իսկ մնացած իտալացիները արտասահման են աքսորված։ Կաֆֆիէրօ առաջ լաւ դրութիւն ունէր հասարակութեան մէջ և մեծ կարողութեան տէր էր, բայց այդ բոլորը սօցիալիզմի պրօպագանդայի վրա գործ դրեց։ Այժմ նա հասարակ գործաւորի պէս է ապրում։

—Պաշտօնական տեղեկութիւնների համեմատ, ներկայումս Տունիսում գտնված ֆրանսիական բոլոր զօրքերի թիւը հետևեալն է. օֆիցէրներ 1,005, զինուորներ 33,600, ձիաներ 3,350, եզներ 3,250։ Այս օրերում զինուորներին նորից 5000 մարդ ևս կաւելանայ։

—«Բէյտերի ընկերութեանը» սեպտեմբերի 22-ից, Վաշինգտօնից հեռագրում են, որ Միացեալ-նահանգների հանգուցեալ նախագահի դագաղը զարդարող պսակների մէջ աչքի է ընկնում թէ իր մեծութեամբ և թէ գեղեցկութեամբ անգլիական թագուհու կողմից ուղարկած պսակը, որը դրել է բրիտանական դեսպանատունը։ Պսակի վրա հետևեալ վերնագիր կայ. Վիկտորիա թագուհի ի յիշատակ հանգուցեալ նախագահ Գարֆիլդի, որպէս նշան իր տրտմութեան և համակրութեան դէպի տիկին Գարֆիլդ և ամերիկական ամբողջ ժողովուրդը։ Ստորագրութիւնը յօգուտ տիկին Գարֆիլդի հասաւ 267,000 դոլլարի։

—Լրագիրները հաղորդում են որ սօցիալիստները դարձեալ դիտաւորութիւն ունեն հաւաքել սօցիալիստների կօնգրէս Ցիւրիխում. Բեռնի վրա նրանք, ինչպէս երևում է, երբէք չէին նայում որպէս մի կէտի վրա, որտեղ միջոց կունենան գումարվել։

—Կ. Պօլսի մէջ հրատարակվող ֆրանսիական «Stamboul» լրագրում կարդում ենք հետևեալը՝ «Մի շատ տարածված լուրի հիման վրա մեծ պետութիւնների դեսպանները այս շաբաթվայ ընթացքում սկսելու են վճռողական քայլեր անել Բ. Դրան առջև, որպէս զի պահանջեն նրանից անյապաղ կատարումն Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածի, որ վերաբերվում է Հայաստանի ռէֆօրմներին»։

—Վիեննայի բանկիր, բարօն Հիրշ նուիրեց մի միլիօն ֆրանկ ռուս հրէաներին Ամերիկա նրանց գաղթելու գործին նպաստելու համար։

—Լրագիրներին հաղորդում են Հռոմից։ Լսվում է, թէ կարդինալների ժողովի քննութեանը առաջարկված է հետևեալ հարցը. պատշաճ է արդեօք պապը առաջին պատահած յարմար րօպէին հեռանալ Հռոմից, թէ պէտք է նոր բռնութիւններին սպասի, որոնք կը ստիպեն նրան թողնել Հռոմը։ Եւրոպական միապետները դեռ ևս իրանց մէջ համաձայնութիւն չեն կայացրել պապի ապագայ դրութեան մասին. միայն ասում են, որ Մալտա կղզին գաղթելու դիտաւորութիւնը թողված է. Երկիւղ են կրում, որ ծովային ճանապարհորդութեան անհրաժեշտութիւնը շատ կը սահմանափակէ այն ուխտաւորների թիւը, որոնք գալիս են երկրպագելու պապին, և բացի դրանից Մալտան բողոքական պետութեանն է պատկանում։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 23 սեպտեմբերի։ „Новости“ լրագիրը հաղորդում է, որ երէկ թագաւոր կայսրը, թագուհին, թագաժառանգի և Մեծ իշխան Ալէկսէյ Ալէկսանդրովիչի ներկայութեամբ նաւախաղ կատարեց Մեծ Ովկիանոսից վերադարձած նաւերին։ Այսօր ներկայանում են թագաւորին խմիչքների և գաղթականական մասնաժողովների էկսպերտները, նոյնպէս Նիժեգօրօդսկայա առնավաճառ առևտրականների պատգամաւորութիւնը։ Կոմս Իգնատիեվ ընդունեց էկսպերտներին սեպտեմբերի 20-ին, իսկ պատգամաւորութեանը երէկ։ Նորից սահմանափակված են շտատեր, երկրորդ բաժինը միացնվում է պետական կանցելարիայի հետ։ Պետական տպարաններից կը մնան միայն չորսը. պետական, սենատի, պատերազմական մինիստրութեան և հաղորդակցութիւնների մինիստրութեան։ „Порядокъ“ լրագիրը հաստատում է այն լուրը, որ քննող մասնաժողով է նշանակված Օրենբուրգի երկրում արքունի հողեր բաժանելու մասին։ Մասնաժողովին կը մասնակցեն Կախանով և Կովալէվսկի։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ